

Η νομική κατοχύρωση της γυναικοκτονίας

Ελένη Χατζηκώστα

Προπτυχιακή φοιτήτρια, Τμήμα Πολιτικών Επιστημών, Αριστοτέλειο
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Περίληψη

Η εν λόγω έρευνα πραγματεύεται τη σημασία του όρου «γυναικοκτονία», καθώς και το πώς κατοχυρώθηκε νομικά στη Λατινική Αμερική, πώς εφαρμόστηκε στην Ευρώπη, τι συμβαίνει με την ελληνική περίπτωση και ποια είναι η χρησιμότητα του όρου. Ο κοινωνικοπολιτικός όρος «γυναικοκτονία» έχει κατοχυρωθεί νομικά μόλις σε 15 κράτη παγκοσμίως και πιο συγκεκριμένα σε κράτη της Λατινικής Αμερικής, όπως στο Μεξικό, τη Γουατεμάλα, το Ελ Σαλβαδόρ, τη Χιλή και άλλα. Παρατηρείται, λοιπόν, ότι η θεσμοθέτηση αυτή βοήθησε τις γυναίκες που επέζησαν της έμφυλης βίας, καθώς και τις οικογένειες των δολοφονημένων γυναικών να εμπιστευτούν τα δικαστικά συστήματα των κρατών τους. Ακόμα, συνέβαλε στην κατάλληλη εκπαίδευση και κατάρτιση των δρώντων του δικαστικού συστήματος, δικαιώνοντας αποτελεσματικότερα τις επιζήσασες ή μη. Την ίδια στιγμή στην Ευρώπη με την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου για τις Γυναικοκτονίες έχει επισημανθεί η σημασία της χρήσης μιας έμφυλης γλώσσας και το ποια καταπιεστικά συστήματα διατηρούν την έμφυλη κακοποίηση. Αναφορικά με την ελληνική περίπτωση, τα ποσοστά γυναικοκτονιών μπόρεσε να διερευνήσει το Ελληνικό Τμήμα του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου μόνο μέσω των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, καθώς δεν υπάρχουν επίσημες καταγραφές. Τέλος, αναλύεται για ποιους λόγους θα ήταν πολύ σημαντικό να τυποποιηθεί ο όρος, καθώς πέρα από το γεγονός ότι αποτελεί μια κοινωνική πραγματικότητα, οι υφιστάμενοι νόμοι, επειδή ακριβώς χρησιμοποιούν μια άφυλη γλώσσα, δεν είναι αποτελεσματικοί. Επιπλέον, στην ανάλυση αναφέρεται ότι η περίπτωση του όρου «γυναικοκτονία» μοιάζει αρκετά με τις περιπτώσεις των ρατσιστικών εγκλημάτων στις ΗΠΑ, δεδομένου ότι και στις δύο περιπτώσεις οι δρώντες υφίστανται παρόμοια συστημική βία και καταπίεση.

Λέξεις κλειδιά: γυναικοκτονία, φύλο, δολοφονίες γυναικών, νομοθετική κατοχύρωση, νομοθετικά συστήματα

Abstract

The following research deals with the meaning of the term femicide as well as how it was legally enshrined in Latin America, how it was applied in Europe, the Greek case and what is the usefulness of the term. The term “femicide” is a socio-political term that has been legalized in only 15 countries worldwide and more specifically in Latin American countries, such as Mexico, Guatemala, El Salvador, Chile and others. It is therefore observed that this enactment has helped women victims of gender-based violence and the families of murdered women to trust the judicial systems of their countries and has led to the proper education and training of judicial actors, more effectively justifying survivors or non-survivors. At the same time in Europe the establishment of the European Observatory on Femicide has highlighted the importance of using a gendered language and the oppressive systems which perpetuate gender-based violence. Regarding the Greek case, the Greek femicide rates could be investigated by the Greek Department of the European Observatory only through the media as there are no official records. Finally, it is analyzed why it would be very important to establish the term, apart from the fact that it is a social reality, the existing laws precisely because they use non-gendered language are not effective while

the case of the term “femicide” is quite similar to the cases of racist crimes in the USA as in both cases the perpetrators are subjected to similar systemic violence and oppression.

Key words: femicide, gender, women killings, legislative act, legislative systems

Εισαγωγή: ιστορική αναδρομή του όρου «γυναικοκτονία»

Ο όρος «γυναικοκτονία» προέρχεται από τα συνθετικά «γυναίκα» και «κτείνω», που σημαίνει φονεύω, σκοτώνω. Από τη Διακήρυξη της Βιέννης για τη Γυναικοκτονία, η οποία εγκρίθηκε στο πλαίσιο του ΟΗΕ το 2013, ορίζεται ως «η δολοφονία γυναικών και κοριτσιών λόγω του φύλου τους» ([Economic and Social Council 2013, σ. 2](#)). Ο όρος μπορεί να πρωτοεμφανίζεται το 1801 στο βιβλίο του John Corry ως «ένας σατιρικός τρόπος βλέψης του Λονδίνου, στην αρχή του 19^{ου} αιώνα», αλλά αναλύεται ως κοινωνικο-πολιτικός όρος το 1976 από την Αμερικανίδα κοινωνιολόγο και φεμινίστρια Diana Russell, ενώ εξελίσσεται το 2004 από τη Μεξικανή φεμινίστρια Marcela Lagarde ([CFOJA¹ χ.χ.](#)). Πιο συγκεκριμένα, ως γυναικοκτονία ορίζεται το έγκλημα στην περίπτωση που ο φόνος είναι αποτέλεσμα οικείας συντροφικής βίας, βασανισμού και μισογυνιστικής εκτέλεσης γυναικών ή διαπράττεται με πρόφαση την προστασία της οικογενειακής τιμής. Ακόμα, γυναικοκτονίες αποτελούν οι στοχευμένες δολοφονίες γυναικών λόγω ένοπλης σύγκρουσης, οι φόνοι λόγω προίκας, λόγω της σεξουαλικότητας της γυναίκας ή της ταυτότητας φύλου της, η δολοφονία των ιθαγενών γυναικών και των θηλυκών παιδιών, καθώς και η εμβρυοκτονία λόγω του φύλου του εμβρύου. Επίσης, οι θάνατοι που έχουν προκληθεί από τον ακρωτηριασμό των γυναικείων γεννητικών οργάνων ή εξαιτίας κατηγοριών για μαγεία ή άλλες δολοφονίες συνδεδεμένες με οργανωμένο έγκλημα, ναρκεμπόριο, σωματεμπορία, τάσσονται στην κατηγορία της γυναικοκτονίας ([Economic and Social Council 2013, σ. 2](#)).

Έτσι, ο όρος «γυναικοκτονία» καταδεικνύει τα σεξιστικά και μισογυνιστικά κίνητρα που ενδεχομένως να κρύβονται πίσω από μια ανθρωποκτονία και αποκαλύπτει τη βία, που υφίστανται οι γυναίκες στον ιδιωτικό, πολλές φορές, χώρο, δείχνοντας το κοινωνικό αποτέλεσμά της. Οι διεκδικήσεις του δεύτερου κύματος του φεμινιστικού κινήματος εκσυγχρονίζονται, προάγοντας με διαφορετικό τρόπο και με περισσότερη διαθεματικότητα το μήνυμα ότι το «προσωπικό είναι και πολιτικό». Η κακοποίηση των θηλυκοτήτων σε κάθε της έκφανση και σε όλα τα επίπεδα της ζωής τους, έχει δημιουργήσει την αίσθηση ενός κοινού τραύματος, μιας πληγής που μοιράζονται όλες οι θηλυκότητες ανά τον χρόνο, ανά τις γενιές και σε όλο τον κόσμο, μετατρέποντας το ατομικό σε συλλογικό ([Pain 2021](#)). Η γυναικεία κακοποίηση παύει, λοιπόν, να είναι ένα προσωπικό ζήτημα. Καθίσταται κοινωνικό και πολιτικό ζήτημα, για το οποίο μόνο η συσπειρωμένη δράση, η ενδοθεσμική και εξωθεσμική πίεση μπορούν να επιφέρουν μια πιθανή αλλαγή.

Ιδιαίτερα στη σύγχρονη εποχή, με την εξέλιξη του φεμινιστικού κινήματος και με την περαιτέρω ευαισθητοποίηση των ατόμων για τα έμφυλα ζητήματα, ο όρος «γυναικοκτονία» έχει γίνει αρκετά διαδεδομένος και φέρει σε πολλές περιπτώσεις την κοινωνική αποδοχή. Παρόλα αυτά, όπως

¹ Canadian Femicide Observatory for Justice and Accountability

θα αποδειχθεί στη συνέχεια, δεν παρατηρείται η ίδια αποδοχή και ενσωμάτωση του όρου θεσμικά, καθώς στη νομική κοινότητα, ο εν λόγω όρος, είναι εξαιρετικά αμφιλεγόμενος για το κατά πόσο μπορεί να κατοχυρωθεί ή όχι. Η ελληνική περίπτωση αξίζει να μελετηθεί και να αναλυθεί, καθώς ανήκει θεωρητικά στον δυτικό κόσμο, ο οποίος μέχρι ενός σημείου είναι περισσότερος εκσυγχρονισμένος αναφορικά με τα έμφυλα ζητήματα σε σχέση με τον κόσμο της Ανατολής². Επίσης, η Ελλάδα είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία έχει κάνει σημαντικά βήματα στην κοινωνική πολιτική της και έχει προωθήσει πολλές συμβάσεις και συνθήκες, προκειμένου να προστατέψει τα δικαιώματα γυναικών και θηλυκοτήτων. Συμπερασματικά, προκειμένου να αποφασιστεί το κατά πόσο μπορεί να κατοχυρωθεί νομικά ο όρος «γυναικοκτονία» στην Ελλάδα, πρέπει πρώτα να εξεταστεί το παγκόσμιο και το ευρωπαϊκό πεδίο, ως πρότυπο, προκειμένου να γίνουν αντιληπτά τα κίνητρα και οι λόγοι, βάσει των οποίων κρίνεται απαραίτητο να τυποποιηθεί νομικά ο όρος.

Μεθοδολογία έρευνας

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια του μαθήματος Φύλο και Πολιτική, του τμήματος Πολιτικών Επιστημών, και έχει χρησιμοποιηθεί η βιβλιογραφική μέθοδος. Ο όρος «γυναικοκτονία» μόλις προσφάτως ξεκίνησε να απασχολεί τον εγχώριο δημόσιο λόγο και να μελετάται εκτενώς από την ακαδημαϊκή κοινότητα. Επομένως, υπάρχει μόνο ξενόγλωσσο υλικό για το συγκεκριμένο ζήτημα, καθώς και έρευνες από επίσημους φορείς, όπως ο ΟΗΕ. Ιδιαίτερα για τη νομική κατοχύρωση του όρου, τα κείμενα είναι ιδιαίτερος περιορισμένα. Αυτός είναι και ο λόγος που η επιχειρηματολογία, η οποία διαμορφώθηκε στο τέλος, ήταν βασισμένη σε προσωπική εμπειρία κατά την ενασχόληση με το έμφυλο ζήτημα μέσω φεμινιστικών οργανώσεων. Η μετάφραση

² Η συγκεκριμένη έκφραση δεν έχει ως στόχο να νομιμοποιήσει τον δυτικοποιημένο τρόπο δράσης και σκέψης. Αποτελεί μια παρατήρηση, δεδομένου ότι στα κράτη της Ανατολής, στα οποία η θρησκεία έχει θεσμικό ρόλο, όπως στο Αφγανιστάν, στη Συρία, στην Υεμένη, στην Αίγυπτο και σε άλλα, οι θηλυκότητες υφίστανται καταπιέσεις και τους έχουν στερηθεί δικαιώματα, τα οποία σε άλλες περιοχές του κόσμου είναι κατοχυρωμένα. Πιο συγκεκριμένα, αναφορά οφείλει να γίνει στο έθιμο του ακρωτηριασμού γυναικών γεννητικών οργάνων, το οποίο παρατηρείται στα κράτη της Αφρικής και σε κράτη της Ανατολής συνήθως ([World Health Organization 2022](#)). Το έθιμο αυτό όπως αναφέρει και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας συχνά σχετίζεται με περιπτώσεις γυναικοκτονιών, καθώς οδηγεί συχνά στο θάνατο λόγω εκτεταμένης αιμορραγίας και μόλυνσης που προκαλείται από τον ακρωτηριασμό ([UNFPA 2022](#)). Η ανάδειξη της διαφοράς ανάμεσα στις θηλυκότητες της Δύσης και τις θηλυκότητες της Ανατολής δεν έχει ως στόχο να καταστήσει τις τελευταίες υποδεέστερες. Στόχος είναι να επισημάνει ότι κάθε θηλυκότητα παγκοσμίως θα έπρεπε να φέρει αρχικά το δικαίωμα της επιλογής και της αυτοδιάθεσης του σώματός της. Και κατά δεύτερον θα πρέπει να μπορεί να δραστηριοποιηθεί και να διαμορφώνει τη ζωή της μέσα σε ένα ασφαλές πλαίσιο.

πηγών και η σύνθεσή τους για τη διαμόρφωση μιας γενικότερης εικόνας για το τι συμβαίνει στο ζήτημα της κατοχύρωσης του όρου «γυναικοκτονία» παγκοσμίως, κρίνεται απαραίτητη, προκειμένου να εξεταστεί το κατά πόσο η κατοχύρωση είναι δυνατή και νομικά βάσιμη και εντός του ελληνικού χώρου.

Η χρήση του όρου συναντάται πιο πολύ στη διεθνή βιβλιογραφία. Ειδικά για τις περιπτώσεις της Λατινικής Αμερικής υπάρχει πλούσιο υλικό, τόσο από δημοσιογραφικά άρθρα όσο και από επιστημονικά. Ακόμη και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η χρήση του όρου είναι σχετικά περιορισμένη σε σχέση με την περίπτωση της Λατινικής Αμερικής. Στον ελληνικό χώρο βρέθηκε μόνο μία θεσμική πηγή, το Ελληνικό Τμήμα του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου για τις Γυναικοκτονίες, που να καταγράφει τις γυναικοκτονίες, ενώ γενικότερα άλλες ελληνικές αξιόπιστες πηγές είναι περιορισμένες (βλ. <https://femicide.gr/>). Η βιβλιογραφική μέθοδος ανάλυσης, λοιπόν, επιλέχθηκε, προκειμένου να δημιουργηθεί μια βάση, ώστε να επεκταθεί η εγχώρια ακαδημαϊκή κοινότητα μεταγενέστερα στη χρήση και άλλων μεθόδων.

Παραδείγματα του όρου σε παγκόσμιο επίπεδο

Η διάδοση του όρου φαίνεται και από το γεγονός ότι υπάρχει ρητά γραμμένος σε επίσημο κείμενο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, ενώ είναι και νομικά κατοχυρωμένος από το 2007 σε δεκαπέντε κράτη παγκοσμίως (Wolfe 2020). Σαφέστατα-και δεδομένου ότι παγκοσμίως τα κράτη είναι 125, άρα μόνο το 7% των κρατών έχουν αναγνωρίσει τον όρο-η γυναικοκτονία δε φέρει αποδοχή από τα νομοθετικά συστήματα πολλών κρατών. Αποτελεί, ωστόσο, έναν κοινωνιολογικό και πολιτικό όρο, με σκοπό την ανάδειξη του προβλήματος. Πρέπει βέβαια να επισημανθεί ότι ο όρος δεν έχει πολλά χρόνια που ξεκίνησε να εντάσσεται στα νομικά συστήματα, οπότε είναι πολύ φυσικό να μην έχει διαδοθεί σε όλα τα κράτη, τα οποία αν μη τι άλλο έχουν διαφορετικά δικαστικά συστήματα και νομοθετικές πρακτικές. Τα κράτη που αποδέχονται τη γυναικοκτονία ως ιδιαίτερο έγκλημα, είναι η Νότια Αφρική και ο Καναδάς, ενώ εκτενέστερη προσοχή στον συγκεκριμένο τύπο εγκλήματος έχουν δώσει κράτη της Λατινικής Αμερικής, όπως η Χιλή, το Ελ Σαλβαδόρ, το Μεξικό και η Γουατεμάλα (ELLA³ 2013). Ο βασικότερος, ενδεχομένως, λόγος που οδηγήθηκαν αυτά τα κράτη στην ταχύτερη νομική κατοχύρωση του όρου, είναι το ότι από τα είκοσιπέντε κράτη με τα υψηλότερα ποσοστά γυναικοκτονιών παγκοσμίως, τα δεκατέσσερα βρίσκονται στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική με το Ελ Σαλβαδόρ να καταγράφει τις περισσότερες γυναικοκτονίες ετησίως (στο ίδιο).

³ Evidence and Lessons from Latin America

Η αρχική πράξη, που οδήγησε στη συστηματική οργάνωση των κρατών της Λατινικής Αμερικής για την καταπολέμηση του φαινομένου των γυναικοκτονιών, είναι η «Διαμερικανική Σύμβαση για την πρόληψη, την τιμωρία και την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών», η οποία υπογράφηκε στις 9 Ιουνίου 1994 στη Βραζιλία. Στο πλαίσιο αυτής, στο άρθρο 7, αναφέρεται ότι τα κράτη μέλη της Σύμβασης πρέπει να αναλάβουν και τα απαραίτητα νομικά μέτρα για την αντιμετώπιση του προβλήματος ([Inter-American Commission on Human Rights χ.χ.](#)). Άμεσα, μετά από την υπογραφή της Σύμβασης, τα κράτη διαμόρφωσαν το νομικό τους πλαίσιο, προκειμένου να προστατευτούν τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας. Όμως, η γλώσσα που χρησιμοποιήθηκε ήταν άφυλη, αγνοώντας ουσιαστικά το βασικότερο ζήτημα, που είναι η κακοποίηση των γυναικών. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην αύξηση των γυναικοκτονιών και ενέτεινε τις διαφωνίες των φεμινιστικών οργανώσεων και άλλων οργανισμών και προσώπων. Ως αποτέλεσμα της συνεχούς τριβής, ξεκίνησαν κράτη, όπως η Χιλή και το Περού, να εντάσσουν τον όρο «γυναικοκτονία» αυτούσιο στον Ποινικό Κώδικα, ορίζοντάς τον και αναγνωρίζοντάς τον ως «επιβαρυντική περίπτωση ανθρωποκτονίας» ([ELLA 2013, σ. 3](#)).

Η ρητή περιγραφή του όρου στα νομικά κείμενα είναι το στοιχείο το οποίο του προσέδωσε διαφορετική δυναμική και βοήθησε τις δικαστικές αρχές να αναγνωρίζουν ανθρωποκτονίες ως γυναικοκτονίες, επιβάλλοντας επιβαρυνμένες ποινές. Παραδείγματος χάρη, και παρόλο που κάποια κράτη, όπως η Κόστα Ρίκα και η Γουατεμάλα θεσμοθέτησαν την ίδια ποινή για τις ανθρωποκτονίες και τις γυναικοκτονίες, κάποια άλλα, όπως η Χιλή, επέβαλαν την ανώτατη ποινή σε περιπτώσεις δολοφονίας γυναικών και κοριτσιών, που είναι η ισόβια κάθειρξη. Ξεχωριστό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του Μεξικού, το οποίο αναγνωρίζει τη γυναικοκτονία ως έγκλημα με ειδικές κυρώσεις, θεσμοθετώντας ποινή φυλάκισης από 40 μέχρι 60 χρόνια, μαζί με κατάθεση προστίμου 2.000 δολαρίων και μαζί με την απώλεια κληρονομικών δικαιωμάτων ([στο ίδιο, σ. 4](#)).

Η τυποποίηση του όρου, λοιπόν, είχε ως αποτέλεσμα περισσότερες γυναίκες να εμπιστεύονται το δικαστικό σύστημα και να ακολουθείται αποτελεσματικότερα η νόμιμη οδός. Η ενθάρρυνση των γυναικών που επέζησαν της βίας, καθώς και άλλων προσώπων που επιθυμούν τη δικαίωση ενός θύματος γυναικοκτονίας διευκολύνεται μέσω της χρήσης ένδικων μέσων, οδηγώντας σταδιακά στον μετριασμό ανάλογων περιστατικών. Επιπλέον, με τη νομική αναγνώριση του όρου έχουν δημιουργηθεί δομές και πρωτόκολλα, έχουν αναπτυχθεί μηχανισμοί και έχουν εκπαιδευτεί αναλόγως οι αρμόδιοι φορείς και τα δικαστικά πρόσωπα του ποινικού δικαίου, βοηθώντας τα να αντιμετωπίσουν ανάλογες υποθέσεις ([στο ίδιο, σ. 7](#)). Αυτό, λοιπόν, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τη μελέτη περίπτωσης της Λατινικής Αμερικής είναι ότι η δημιουργία θεσμών και η λήψη νομοθετικών μέτρων αποτελεί πολιτική και κοινωνική επιτυχία στον τομέα των γυναικείων

δικαιωμάτων και είναι -όπως διαπιστώνεται- καθοριστικός παράγοντας για την αντιμετώπιση της έμφυλης βίας (στο ίδιο, σ. 8).

Ο όρος «γυναικοκτονία» σε ευρωπαϊκό επίπεδο

Με ερέθισμα τον αντίκτυπο που είχε ο όρος γυναικοκτονία στη Λατινική Αμερική, στον τομέα της έμφυλης βίας, θέση πήρε και η Ευρωπαϊκή Ένωση. Στο ευρωπαϊκό πλαίσιο, πέρα από τη δραστηριοποίηση του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου για την Ισότητα των Φύλων δημιουργήθηκε και το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για τις Γυναικοκτονίες, το οποίο είναι ένα ερευνητικό κέντρο με στόχο την καταπολέμηση τους. Σύμφωνα με αναφορά του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου για Θέματα Ισότητας του 2017, και παρόλο που τον όρο «γυναικοκτονία» τον αναγνωρίζει το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (σε μια έκθεσή του σχετικά με τις γυναικοκτονίες στη Λατινική Αμερική το 2007) και το Συμβούλιο της Ευρώπης, δεν υπάρχουν κράτη-μέλη της Ε.Ε., εκτός από την Κύπρο, που να έχουν κατοχυρώσει νομικά τον όρο, αν και ορισμένα αναγνωρίζουν έμφυλα κίνητρα πίσω από δολοφονίες γυναικών (EIGE⁴ 2017). Πιο συγκεκριμένα, σε μια δημοσίευση του ίδιου ινστιτούτου αναφέρεται ότι εντός του 2020, δολοφονήθηκαν 444 γυναίκες από τους οικείους συντρόφους τους σε 10 κράτη μέλη (EIGE 2021). Αναγνωρίζει, επίσης, ότι μέρος του προβλήματος είναι το γεγονός ότι πολύ συχνά τα έμφυλα εγκλήματα χάνονται μέσα στις γενικότερες δολοφονίες γυναικών, κάτι που έχει ως αποτέλεσμα να μην μπορούν να κριθούν τα εγκλήματα ως επιβαρυνμένες ανθρωποκτονίες (στο ίδιο). Προκειμένου, λοιπόν, να αντιμετωπιστεί το συγκεκριμένο ζήτημα, τα κράτη μέλη πρέπει να καταγράφουν περισσότερες πληροφορίες για τις δολοφονίες με θύματα γυναίκες, προκειμένου να εντοπιστεί το ποιες ανθρωποκτονίες είναι εντέλει γυναικοκτονίες. Όταν, λοιπόν, γίνει συλλογή περισσότερων πληροφοριών για τα συγκεκριμένα εγκλήματα, θα είναι ευκολότερο να διερευνηθούν τα κίνητρα των γυναικοκτονιών και οι επιβαρύνουσες συγκυρίες, που προκαλούν την διάπραξη γυναικοκτονιών (στο ίδιο).

Η διεπιστημονική, διαθεματική έρευνα, η οποία δημοσιεύθηκε το 2018 με θεματική «Η Γυναικοκτονία στην Ευρώπη: θεωρία, έρευνα και πρόληψη», στο πλαίσιο της οποίας ιδρύθηκε το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για τις Γυναικοκτονίες με έδρα τη Μάλτα, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένα ακόμη λιθαράκι στην αναγνώριση του όρου «γυναικοκτονία» (Veil κ.α. 2018). Αρχικά, στη συγκεκριμένη έρευνα, στο δεύτερο κεφάλαιο, γίνεται αναφορά για τη σημασία και τη βαρύτητα της γλώσσας στις επιστήμες. Στην έρευνα αυτή αναφέρεται ότι η αναγνώριση μιας ανθρωποκτονίας ως γυναικοκτονία είναι η αναγνώριση της ύπαρξης ενός πατριαρχικού συστήματος, στο πλαίσιο του οποίου έχει διαμορφωθεί μια έμφυλη ιεραρχία. Μόνο έτσι, όπως προτείνουν οι

⁴ European Institute for Gender Equality

συγγραφείς, το πρόβλημα θα μπορούσε να γίνει ορατό και κατανοητό και να δοθεί η ευκαιρία να αναπτυχθούν πολιτικές και να ληφθούν μέτρα για την εξάλειψή του. Η συγκεκριμένη έρευνα ξεκίνησε το 2013 και ολοκληρώθηκε το 2017. Στο πλαίσιο αυτής είχαν διαμορφωθεί ορισμένες ομάδες ερευνητών από όλα τα ευρωπαϊκά κράτη, οι οποίες είχαν ως στόχο να αναλύσουν τον όρο γλωσσολογικά και να εντοπίσουν με ποιους τρόπους το φαινόμενο αξιολογείται πολιτισμικά, καθώς και τους παράγοντες κινδύνου που εντείνουν την έμφυλη βία. Εν συνεχεία, η στόχευση ήταν να διαμορφώσουν κατευθυντήριες γραμμές και συστάσεις για τους φορείς χάραξης πολιτικής. Στα συμπεράσματα, λοιπόν, αναγράφεται ότι το να κατονομάζουμε το πρόβλημα καθίσταται το πρώτο βήμα, προκειμένου να ληφθεί μια «πρωτογενής και πρωταρχική πρόληψη». Αναλύεται, ακόμα, ότι οι γυναικοκτονίες μπορούν τελεστούν σε διαφορετικά πλαίσια, με πιο συνήθη αυτά της οικογενειακής ή οικείας συντροφικής βίας. Όταν ερευνώνται οι γυναικοκτονίες ως αποτέλεσμα ενδοοικογενειακής βίας στην Ευρώπη, γίνεται αντιληπτό ότι οι γυναίκες είναι εκτεθειμένες σε μεγαλύτερο κίνδυνο σε σχέση με τους άνδρες και ότι η ανθρωποκτονία γυναικών διαπράττεται πιο συχνά από τον άνδρα σύντροφό τους (στο ίδιο, σ. 110). Εκτενέστερα, σε μια έρευνα του 2012 καταγράφηκε ότι το 47% των γυναικών που δολοφονήθηκαν παγκοσμίως, δολοφονήθηκαν από συγγενικό τους πρόσωπο ή από σύντροφό τους, ενώ μόνο το 6% των ανδρών που δολοφονήθηκαν παγκοσμίως, είναι θύματα της εν λόγω βίας (στο ίδιο, σ. 95). Από τη στιγμή λοιπόν που υπάρχει μια τόσο μεγάλη διαφορά στα ποσοστά, δεν μπορούμε παρά να αναγνωρίσουμε τη σημασία του έμφυλου παράγοντα στα εγκλήματα και σε τελική ανάλυση να γίνει ανάληψη πρωτοβουλιών και δράσεων για να βοηθηθούν τα θύματα της έμφυλης βίας.

Η μεγαλύτερη συμβολή της συγκεκριμένης έρευνας είναι ότι δίνεται έμφαση στις διπλές καταπιέσεις που υφίστανται γυναίκες, οι οποίες έχουν διαφορετική σεξουαλικότητα, διαφορετικό χρώμα δέρματος και διαφορετική κοινωνική τάξη. Παράλληλα όμως, αναγνωρίζεται επιστημονικά η ύπαρξη της κουλτούρας του βιασμού, της αντικειμενοποίησης των γυναικών και το πώς συντηρούνται όλα αυτά από μια πατριαρχική, καπιταλιστική, ετεροκανονική, ρατσιστική κοινότητα (στο ίδιο, σ. 17). Συμπεραίνεται, λοιπόν, ότι το να κατονομάζουμε το πρόβλημα και να διαμορφώνουμε ένα νομικό πλαίσιο, προσαρμοσμένο σε αυτό του κάθε κράτους, μπορεί να συμβάλει στην περαιτέρω κοινωνική ευαισθητοποίηση και στην προώθηση της ιδέας ότι η βία έναντι των γυναικών δεν είναι ανεκτή.

Επιπρόσθετα, ειδική αναφορά πρέπει να γίνει στο ότι τα κράτη μέλη της Ε.Ε. έχουν υπογράψει συμφωνίες και συμβάσεις για να προστατευτούν οι γυναίκες που κακοποιούνται. Πιο γνωστή είναι η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, η οποία θεωρείται ως ο πιο προηγμένος μηχανισμός για την προστασία των θηλυκοτήτων από τη βία. Η προαναφερόμενη σύμβαση τέθηκε σε ισχύ το 2014 και υπογράφηκε από την Ε.Ε. το 2017, ενώ είναι ιδιαίτερα σημαντική, αφού

αποτελεί το πρώτο νομικά δεσμευτικό διεθνές κείμενο για την έμφυλη βία ([Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο 2019](#)). Άλλωστε, εντός της ίδιας της σύμβασης στο άρθρο 12, στο πλαίσιο των γενικών υποχρεώσεων των κρατών μελών, αναφέρεται ότι τα συμβαλλόμενα μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά και άλλα μέτρα για την πρόληψη όλων των μορφών βίας.

Η ελληνική περίπτωση

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση η ενασχόληση με το φαινόμενο των γυναικοκτονιών έχει προχωρήσει στη διεξαγωγή ερευνών και στη διαμόρφωση προτάσεων και πολιτικών, χωρίς τα κράτη μέλη της όμως να έχουν προχωρήσει στη διαμόρφωση νομοθετικού πλαισίου ή στη λήψη άλλων μέτρων. Παρόλα αυτά, ο όρος γυναικοκτονία έχει ξεκινήσει να κυριαρχεί στον δημόσιο λόγο και να χρησιμοποιείται εκτενέστερα από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Ιδιαίτερος στην Ελλάδα, μετά την άφιξη του κινήματος #MeToo, η έμφυλη βία πήρε τη μορφή δημόσιου ζητήματος και απασχόλησε τόσο την κοινωνία όσο και την ευρύτερη εγχώρια πολιτική. Στην ελληνική κοινωνία υπάρχουν συντηρητικά μέρη του πληθυσμού καθώς προωθούνται -και μέσω της χριστιανικής θρησκείας- στερεότυπα, τα οποία αναπαράγονται από τους θεσμούς και τους φορείς κοινωνικοποίησης. Ως αποτέλεσμα έχει διαμορφωθεί μια ιεραρχία ανάμεσα στα δύο φύλα, την ίδια στιγμή που η οικογένεια περιορίζεται αποκλειστικά στην ιδέα ενός ετεροκανονικού μοντέλου, αποκλείοντας την ύπαρξη οποιασδήποτε διαφορετικότητας. Ακόμα, εντός του κοινωνικού χώρου επικρατεί ο σεξιστικός λόγος και σε κάποια σημεία η κουλτούρα του βιασμού, η οποία συγκαλύπτεται συχνά από τους θεσμούς. Όλη αυτή η κατάσταση, κανονικοποιεί τα φαινόμενα της έμφυλης βίας και τα μετατρέπει σε ένα κοινό μυστικό, το οποίο δεν δημοσιοποιείται. Ακόμα και όταν δημοσιοποιείται, δεν αναδεικνύεται η επιρροή και η σημασία του. Το αποτέλεσμα είναι να υπονομεύονται οι περιπτώσεις βίας και γυναικοκτονιών και να διαιωνίζεται το πρόβλημα.

Στον ελληνικό χώρο, τα περισσότερα δεδομένα αναφορικά με το πόσα περιστατικά γυναικοκτονιών συνέβησαν τα τελευταία χρόνια, προήλθαν από την έρευνα του Ελληνικού Τμήματος του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου. Πρόκειται για ποσοστά, για τα οποία δεν γνωρίζουμε το κατά πόσο αυξήθηκαν ή μειώθηκαν, από την στιγμή που δεν υπάρχουν πρότερες καταγραφές ([Ελληνικό Τμήμα Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου \(EOF\) για τη Γυναικοκτονία χ.χ.-α](#)). Οι πληροφορίες που λαμβάνει το Ελληνικό Τμήμα του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου προέρχονται από αναφορές στα Μ.Μ.Ε., εφόσον αντίστοιχα ποσοστά δεν παρέχουν η Ελληνική Αστυνομία ή η Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων. Η σχετική έρευνα ξεκίνησε το 2019, τη χρονιά κατά την οποία καταγράφηκαν από τα Μ.Μ.Ε. 17 γυναικοκτονίες, με 15 από αυτές να διαπράττονται από σύντροφο ή άτομο του οικογενειακού περιβάλλοντος ([Ελληνικό Τμήμα Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου \(EOF\) για τη Γυναικοκτονία χ.χ.-β](#)). Η έρευνα συνεχίστηκε και το

2020, οπότε και καταγράφηκαν 19 γυναικοκτονίες, εκ των οποίων οι 15 διαπράχθηκαν, επίσης, ενδοοικογενειακά ή και ενδοσυζυγικά ([Ελληνικό Τμήμα Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου \(EOF\) για τη Γυναικοκτονία χ.χ.-γ](#)). Γενικά παρατηρείται να αυξάνονται τα περιστατικά γυναικοκτονιών ανά χρόνο, καθώς για το έτος 2021 το Ελληνικό Παρατηρητήριο κατέγραψε ότι διαπράχθηκαν 30 γυναικοκτονίες, από τις οποίες οι 27 τελέστηκαν σε ενδοοικογενειακό ή συντροφικό πλαίσιο. Στις μισές περιπτώσεις είχε καταγραφεί ιστορικό άσκησης βίας και στις υπόλοιπες δεν υπήρχε πρότερη καταγραφή. Οι 23 εκ των 30 γυναικών δολοφονήθηκαν εντός του σπιτιού, ενώ είναι πολύ σημαντικό να αναφερθεί ότι τόσο η πλειονότητα των θυμάτων όσο και των δράστών έχουν ελληνική καταγωγή ([Ελληνικό Τμήμα Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου \(EOF\) για τη Γυναικοκτονία χ.χ.-δ](#)).

Από τα παραπάνω στατιστικά φανερώνονται ποια είναι τα κοινά σημεία όλων των γυναικοκτονιών αποδεικνύοντας ότι η βία συχνά έχει φύλο και όχι καταγωγή. Ακόμα, τόσο στα περισσότερα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και στον ελληνικό χώρο, η ενασχόληση με τον όρο γυναικοκτονία έχει περιοριστεί στο ερευνητικό επίπεδο. Στην Ελλάδα σε τελική ανάλυση, η γυναικοκτονία αν και παρατηρείται στον δημόσιο λόγο ως όρος, θεσμικά και ιδιαίτερα νομοθετικά δεν έχει κατοχυρωθεί.

Η χρησιμότητα του όρου

Γιατί όμως γυναικοκτονία; Γιατί θα έπρεπε να υπάρχει ο παράγοντας του φύλου στον όρο; Τι σημασία έχει; Η απλούστερη απάντηση είναι γιατί πίσω από κάθε στατιστική κρύβονται πραγματικές ιστορίες γυναικών, οι οποίες χωρίς τη νομική διάσταση του θέματος και του όρου θα έμεναν αόρατες. Τα βασικότερα επιχειρήματα κατά της νομικής κατοχύρωσης του όρου είναι ότι η χρήση του όρου γυναικοκτονία είναι σεξιστική και διαχωρίζει τις γυναίκες από τους υπόλοιπους ανθρώπους ([Διοτίμα 2019](#)), ότι η αυστηροποίηση των ποινών δεν θα λύσει το πρόβλημα, ότι ο όρος αυτό αντίκειται στην αρχή της ισότητας ([Σταμάτης κ.α. 2021](#)). Μπορεί οι ελληνικές υποθέσεις να μην είναι πολλές αναλογικά με τον πληθυσμό, αλλά αυτό δεν αναιρεί την ύπαρξη ενός πατριαρχικού συστήματος το οποίο συντηρεί την έμφυλη βία. Η λέξη γυναικοκτονία δεν είναι απλώς μια λέξη αποστειρωμένη νοήματος, συναισθήματος ή πολιτικής. Αντανάκλα τη χρόνια έμφυλη καταπίεση και την επίγνωση ότι κάθε γυναίκα θα μπορούσε να είναι η επόμενη.

Σαφέστατα ένα μειονέκτημα του όρου είναι ότι βασίζεται στο δίπολο αρσενικό-θηλυκό. Δεδομένου ότι το πρώτο συνθετικό αποτελείται από τη λέξη «γυναίκα», αγνοείται ενδεχομένως η παραδοχή ότι το φύλο είναι κατασκευασμένο και όχι βιολογικό. Η χρήση του έμφυλου δίπολου σε αυτό το άρθρο, λοιπόν, έχει εργαλειώδη χαρακτήρα. Παρόλο που θεωρητικά έχει επισημανθεί ότι το φύλο είναι κατασκευασμένο, η συγκεκριμένη θέση δεν είναι ευρέως αποδεκτή. Το κοινωνικό φύλο (gender) δεν είναι ούτε δυαδικό ούτε βιολογικό. Το φύλο επιτελείται μέσω της γλώσσας, κατά την

ανάλυση της Judith Butler ή μέσω της εξέλιξης της επιστήμης, κατά την ανάλυση του Thomas Laqueur ([Felluga 2011](#)). Η έννοια της γυναίκας αναφέρεται, κυρίως, στα υποκείμενα που έχουν «βιολογικά» την ικανότητα να τεκνοποιήσουν, αποκλείοντας με αυτό τον τρόπο τα διεμφυλικά άτομα ή γενικότερα τα άτομα που αυτοπροσδιορίζονται ως γυναίκες ([Γκλέζου 2020](#)). Επομένως, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να αποσαφηνιστεί ότι ο όρος «γυναίκα» χρησιμοποιείται εργαλειακά και ότι ο όρος «γυναικοκτονία» δεν μπορεί παρά να είναι ένα βήμα στην εξελεγκτική διαδικασία της νομοθεσίας, η οποία προσδοκείται να ενσωματώσει σε μεταγενέστερο στάδιο περισσότερο συμπεριληπτικούς όρους και μια περισσότερη συμπεριληπτική γλώσσα.

Ο βασικότερος λόγος όμως, για τον οποίο είναι απαραίτητη η νομική κατοχύρωση του όρου γυναικοκτονία, είναι το γεγονός ότι αποτελεί μια κοινωνική πραγματικότητα, την οποία αν το σύστημα και οι θεσμοί δεν αναγνωρίσουν, θα διατηρηθεί και θα συνεχιστεί. Ο νόμος μεταβάλλεται με την εξέλιξη της κοινωνίας, έτσι ώστε σε ιδεατό επίπεδο να εξυπηρετεί και να προστατεύει τους πολίτες. Σαφέστατα η θεσμοθέτηση του όρου δεν θα λύσει το πρόβλημα αυτό καθαυτό. Ωστόσο, με την ένταξη της οπτικής του φύλου, θα ενθαρρυνθούν τα επιζήσαντα υποκείμενα της έμφυλης βίας να καταγγέλλουν τα περιστατικά βίας, καθώς και οι οικογένειες των δολοφονημένων γυναικών, οι οποίες θα δικαιώνονται. Θα νιώθουν ότι μπορούν να εμπιστευτούν το δικαστικό σύστημα, ένα στοιχείο που αποδείχθηκε από τις προαναφερόμενες έρευνες, αναφορικά με τις επιπτώσεις της νομικής κατοχύρωσης του όρου στη Λατινική Αμερική.

Ένας ακόμα λόγος που επικαλούνται, όσοι αρνούνται τη νομική κατοχύρωση του όρου γυναικοκτονία, είναι ο ισχυρισμός ότι τα εγκλήματα δεν έχουν φύλο και μπορούν να διαπραχθούν με τον ίδιο τρόπο κατά του άνδρα και κατά της γυναίκας. Η υπόθεση, όμως αυτή, απορρίπτεται, τόσο λόγω των στατιστικών στοιχείων από παγκόσμιες έρευνες, όσο και λόγω της κοινής εμπειρίας των γυναικών, οι οποίες κατά συντριπτική πλειονότητα έχουν βιώσει κάποιας μορφής έμφυλη βία και παρενόχληση στη ζωή τους. Πέρα από τις έρευνες-που παρατέθηκαν παραπάνω και αντικρούουν άμεσα το επιχείρημα περί άφυλης εγκληματικότητας και πέρα από ολόκληρες παραδόσεις που βασίζονται στη βία κατά των γυναικών (το έθιμο του ακρωτηριασμού των γυναικών γεννητικών οργάνων), αξίζει να δοθεί έμφαση και σε ένα ακόμα γεγονός. Μέσω της κοινής καθημερινής εμπειρίας, η πλειονότητα των γυναικών έχουν βιώσει κάποιου είδους σεξουαλική παρενόχληση ή έχουν φοβηθεί ότι θα υποστούν βιασμό από κάποιο άτομο -περαστικό ή γνωστό- είτε στον δρόμο για το σπίτι τους είτε ακόμα και μέσα στο ίδιο τους το σπίτι. Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, ότι γίνεται λόγος από παγκόσμιους οργανισμούς και φορείς συγκεκριμένα για βία κατά των γυναικών και έμφυλη βία. Επιπρόσθετα, το αίτημα δεν είναι να αποτελεί ο όρος γυναικοκτονία ένα ξεχωριστό έγκλημα στον Ποινικό Κώδικα, αλλά έγκλημα με επιβαρυντική ποινή, όπως συμβαίνει και στις περιπτώσεις των ανθρωποκτονιών με ρατσιστικά κίνητρα στις ΗΠΑ (εγκλήματα μίσους). Τόσο στην

περίπτωση των Αφροαμερικανών, όσο και στην περίπτωση των γυναικών, τα άτομα υπόκεινται σε συστηματική βία και καταπίεση μετά από χρόνια δουλεία και καταπάτηση των δικαιωμάτων τους.

Συμπεράσματα

Σύμφωνα με όσα έχουν προαναφερθεί, ο όρος γυναικοκτονία είναι ένας σχετικά πρόσφατος κοινωνικοπολιτικό όρος, που κατά την τελευταία 20ετία μελετάται από την ακαδημαϊκή κοινότητα, ενώ μόλις τα τελευταία χρόνια έχει ξεκινήσει να χρησιμοποιείται και στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο. Μέχρι και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, μια ένωση αρκετά ευαισθητοποιημένη, κυρίως προς τα έμφυλα ζητήματα, η ενασχόληση των κρατών μελών της με τον εν λόγω όρο έχει διατηρηθεί σε θεωρητικό και ερευνητικό πλαίσιο. Βέβαια είναι εξαιρετικά σημαντικό να επισημανθεί η συμβολή της Σύμβασης της Κωνσταντινούλης, η οποία είναι το πρώτο νομικά δεσμευτικό κείμενο για την έμφυλη βία. Στην Ελλάδα, κατά συνέχεια, ο όρος γυναικοκτονία μελετάται ερευνητικά από το Ελληνικό Τμήμα του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου από ποσοστά που συλλέγονται από τα Μ.Μ.Ε καθώς δεν τα παρέχουν επίσημοι θεσμοί και φορείς όπως η Ελληνική Αστυνομία ή η Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων. Ο όρος γυναικοκτονία είναι μόνο η αρχή. Θα μπορούσε να αποτελέσει, ωστόσο, μια θεσμοθετημένη αναγνώριση της βίας και της καταπίεσης, που βιώνουν πολλές θηλυκότητες καθημερινά. Η αποτελεσματική πρόληψη και αντιμετώπιση ενός φαινομένου ξεκινάει μόνο μετά από την αναγνώρισή του ως ενός συστημικού προβλήματος, βαθιά ριζωμένου σε θεσμούς και συνειδήσεις.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- CFOJA (n.d.) “The History of the Term ‘Femicide’” [online]. Available at: <https://www.femicideincanada.ca/about/history> [Accessed: 11 June 2022].
- Economic and Social Council (2013) *Vienna Declaration on Femicide* [online]. Available at: https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/CCPCJ_Sessions/CCPCJ_22/E-CN15-2013-NGO1/E-CN15-2013-NGO1_E.pdf [Accessed: 2 June 2022].
- EIGE (2017) *Glossary of Definitions of Rape, Femicide and Intimate Partner Violence* [online]. Available at: <https://eige.europa.eu/publications/glossary-definitions-rape-femicide-and-intimate-partner-violence> [Accessed: 5 June 2022].
- EIGE (2021) “Femicide: Name it, Count it, End it!” [online]. Available at: <https://eige.europa.eu/news/femicide-name-it-count-it-end-it> [Accessed: 5 June 2022].
- ELLA (2013) *Building Legal Frameworks to Address Femicide in Latin America* [online]. Available at: <http://ella.practicalaction.org/knowledge-brief/building-legal-frameworks-to-address-femicide-in-latin-america/> [Accessed: 5 June 2022].
- Felluga, D. (2011) “Modules on Butler: On Gender and Sex. Introductory Guide to Critical Theory” [online]. Available at: <https://cla.purdue.edu/academic/english/theory/genderandsex/modules/butlrgendersex.html> [Accessed: 14 January 2023].
- Inter-American Commission on Human Rights (n.d.) *Inter-American Convention on The Prevention, Punishment and Eradication of Violence Against Women "Convention of Belem Do Para"* [online]. Available at: <http://www.cidh.org/Basicos/English/basic13.Conv%20of%20Belem%20Do%20Para.htm> [Accessed: 1 June 2022].
- Pain, R. (2021) “Collective Trauma? Isolating and Commoning Gender-based Violence”, *Gender, Place & Culture: A Journal of Feminist Geography*, 29(12), pp. 1-22.
- UNFPA (2022) “Female genital mutilation (FGM) frequently asked questions” [online]. Available at: https://www.unfpa.org/resources/female-genital-mutilation-fgm-frequently-asked-questions#how_fgm_affects_health [Accessed: 9 January 2023].
- Veil, S., Corradi, C. and Naudi, M. (eds.) (2018) *Femicide Across Europe: Theory, Research and Prevention*. Bristol: Policy Press [online]. Available at: <https://library.oapen.org/bitstream/id/c936115d-c9f6-4cd8-86c0-1efe8e0f42ab/9781447347163.pdf> [Accessed: 7 June 2022].

- Wolfe, D. (2020) “Femicide: A Global Tragedy, no Matter your Gender”, *World Vision*, 17 November [online]. Available at: <https://www.worldvision.ca/stories/gender-equality/femicide-a-global-tragedy-no-matter-your-gender> [Accessed: 7 June 2022].
- World Health Organization (2022) “Female genital mutilation” [online]. Available at: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/female-genital-mutilation> [Accessed: 14 January 2023].

Ελληνόγλωσση

- Γκλέζου, Ν. (2020) *Η κοινωνική κατασκευή του φύλου στη φεμινιστική επιστημολογία*. Διδακτορική Διατριβή [διαδικτυακό]. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Διαθέσιμο στο: <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/48958> [Ανακτήθηκε: 10 Νοεμβρίου 2022].
- Διοτίμα (2019) «Είναι σωστός τελικά ο όρος “γυναικοκτονία”;» [διαδικτυακό]. Διαθέσιμο στο: <https://diotima.org.gr/einai-sostos-telika-o-oros-gynaikoktonia/> [Ανακτήθηκε: 9 Ιανουαρίου 2023].
- Ελληνικό Τμήμα Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου (EOF) για τη Γυναικοκτονία (χ.χ.-α) *Γυναικοκτονία* [διαδικτυακό]. Διαθέσιμο στο: <https://femicide.gr/> [Ανακτήθηκε: 10 Ιανουαρίου 2023].
- Ελληνικό Τμήμα Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου (EOF) για τη Γυναικοκτονία (χ.χ.-β) «Ποσοτικά Δεδομένα - 2019» [διαδικτυακό]. Διαθέσιμο στο: <https://femicide.gr/posotika-dedomena-2019/> [Ανακτήθηκε: 9 Ιανουαρίου 2023].
- Ελληνικό Τμήμα Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου (EOF) για τη Γυναικοκτονία (χ.χ.-γ) «Ποσοτικά Δεδομένα - 2020» [διαδικτυακό]. Διαθέσιμο στο: <https://femicide.gr/posotika-dedomena-2020/> [Ανακτήθηκε: 9 Ιανουαρίου 2023].
- Ελληνικό Τμήμα Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου (EOF) για τη Γυναικοκτονία (χ.χ.-δ) «Ποσοτικά Δεδομένα - 2021» [διαδικτυακό]. Διαθέσιμο στο: <https://femicide.gr/posotika-dedomena-2021/> [Ανακτήθηκε: 10 Ιουνίου 2022].
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2019) «Σύμβαση Κωνσταντινούπολης: όλα τα κράτη μέλη να την επικυρώσουν άμεσα» [διαδικτυακό]. Διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/news/el/press-room/20191121IPR67113/sumvasi-konstantinoupolis-ola-ta-krati-meli-na-tin-epikurosoun-amesa> [Ανακτήθηκε: 10 Νοεμβρίου 2022].

- Σταμάτης, Κ. (2021) *Η Δικαιοπολιτική Αντιμετώπιση της Γυναικοκτονίας* [διαδικτυακό]. Διαθέσιμο στο: [https://www.enainstitute.org/wp-content/uploads/2021/12/ENA_Paper - Gynaikoktonia_UPD.pdf](https://www.enainstitute.org/wp-content/uploads/2021/12/ENA_Paper_-_Gynaikoktonia_UPD.pdf) [Ανακτήθηκε: 9 Ιανουαρίου 2023].